

VEHABIZAM I NJEGOV PRODOR NA BALKAN

Boban Rmandić

Univerzitet u Beogradu, Fakultet bezbednosti

Poznato je da je nakon završetka građanskog rata došlo do sve jačeg prodora i uticaja islamskih zemalja u oblastima kao što su ekonomija, politika, obrazovanje, religija, a među kojima se posebno ističu Turska, Iran i Saudijska Arabija u kojoj je vehabizam državna religija. Iako su u toku rata u BiH Saudijska Arabija i Iran u velikoj meri pomagali bosanske muslimane, ipak Turska ima najveći uticaj unutar muslimanskih zajednica na Balkanu i trudi se na sve načine da održi primat njihovog najpouzdanijeg saveznika, u čemu ima i međunarodnu političku podršku.

I pored velikog uticaja Turske na Balkanu, ne treba potceniti značaj vehabija i širenje njihovog uticaja na ovom prostoru. Na opasnost koja pretila od vehabija ukazao je i šef izraelske diplomatije Avigdor Liberman, koji je javno rekao da Al Kaida i druge islamističke ekstremne grupe pokušavaju da uspostave baze na Balkanu. Prisustvo vehabija u Srbiji, Crnoj Gori, Makedoniji i Bosni i Hercegovini predstavlja najveću opasnost za stabilnost Balkana.

Ključne reči: *vehabizam, Muhamed ibn Abdel Vahab, Saudijska Arabija, vehabije, Balkan, terorizam*

Uvod

„Napadač na ambasadu Sjedinjenih Američkih Država danas u Sarajevu, 23-godišnji Novopazarac Mevlid Jašarević, pripadnik je radikalnog vehabijskog pokreta koji, kako tvrde stručnjaci, predstavlja najveću pretnju stabilnosti Balkana.” (Blic, 28.10.2011)

„Prentić sahranjen kao sveti ratnik. Islamski ekstremizam već godinama prisutan na Balkanu” (Glas javnosti, 31.01.2008)

„Balkan kapija za prodor Al-Kaide u Evropu” (Glas Srpske, 19. 03. 2011)

Ovakvi naslovi su postali deo svakodnevice u domaćoj i inostranoj štampi. Često se u štampanim i elektronskim medijima pominju islamske terorističke organizacije i vehabizam, kao i njihov prodor na Balkan. Istorijski gledano, Balkan je oduvek bio prostor na kojem su se susretali i sukobljavali različiti verski, vojno-politički i ekonomski uticaji. Islamizacija na ovom prostoru trajala je skoro pet vekova, od dolaska Osmanlija na Balkan pa do raspada osmanlijskog carstva. I danas je Balkan strateški veoma važan za Tursku koja i dalje ima snažan uticaj na ovom nekadašnjem delu osmanlijskog carstva. Prodor vehabizma na Balkan počeo je devedesetih godina dvadesetog veka, kada je ta-

dašnji predsjednik islamističke Bosne i Hercegovine Alija Izetbegović zatražio od islamskih zemalja da ga podrže u njegovim ratnim naporima. Procenjuje se da je u toku građanskog rata u BiH 1992–1995. godine, u sastavu Armije BiH bilo oko 6.000 mudžahedina, od kojih je jedan deo napustio BiH nakon rata, a deo je dobio bosansko državljanstvo i ostao je da živi u Bosni. Nakon završetka ratova na prostoru SFRJ dolazi do prodora i sve jačeg uticaja islamskih zemalja u gotovo svim oblastima, kao što su ekonomija, obrazovanje, politika itd. Među ovim muslimanskim zemljama su Turska, Iran i Saudijska Arabija u kojoj je vehabizam državna religija. Prisustvo vehabija u Srbiji, Bosni i Hercegovini, Makedoniji i Crnoj Gori predstavlja najveću opasnost za stabilnost Balkana.

Vehabizam

Po jednostavnoj definiciji vehabizam je uticajni islamski pokret koji zagovara vraćanje na osnovna i izvorna islamska učenja. Da bi pronikli u suštinsko značenje vehabizma potrebno je osvrnuti se na njegova izvorna načela, tj. na učenje njegovog rodonačelnika Muhameda ibn Abdel Vahaba (1703–1792), verskog učenjaka i šeih ul islama (islamski prvak). On kaže „da svaki pravi vernik mora da čini napore radi očišćenja islama od onoga što je predstavljalo teološke inovacije (bida), praznoverje (hurufa), devijacije i reviziju vere, neverništvo (kufr) i krivoverje (ilhad), jeres i otpadništvo, mnogoboštvo (širk) i idolatriju” (Oliver Potežica, *Vehabije između istine i predrasude*). Mnogobrojne rasprave o fenomenu vehabizma imaju zajedničku tezu da je ovim pokretom zapravo počela reforma i transformacija islama koji je krajem XVIII veka imao za cilj borbu protiv odstupanja od prvobitnog shvatanja islama. Ovaj verski pokret, koji je u Saudijskoj Arabiji zvanično versko učenje, nije dovoljno naučno istražen, iako na Balkanu postoji brojna muslimanska zajednica u kojoj 5% stanovništva u BiH, 3% na Kosovu i čak 18 % u Sandžaku čine vehabije, pa samim tim pretil opasnost od eskalacije islamskog terorizma. Ipak, duhovno značenje vehabizma u smislu islamskog buđenja preraslo je u ideologiju i politički program radi sticanja političke i društvene moći onog momenta kada je uspostavljena Kraljevina Saudijska Arabija. U Saudijskoj Arabiji vehabizam je državno versko učenje (državna religija). U širem smislu vehabizam je imao i značajan uticaj na zbivanja u čitavom islamskom svetu, kao i u svetu u celini, što pokazuju i dešavanja u Iraku, Libiji, Palestini, Avganistanu, zatim događaji na prostoru SFRJ, odnosno u Bosni i Hercegovini, Srbiji, Hrvatskoj, Makedoniji i Crnoj Gori, pa i u razvijenim zemljama kao što su Francuska, SAD, Britanija, Nemačka itd. Prodor vehabizma, početkom građanskog rata u SFRJ devedesetih godina i stvaranje terorističkih mreža na Balkanu samo su deo plana islamskih terorista da sebi obezbede bazu za akcije u Evropi. Na opasnost od vehabističkog pokreta ukazao je i šef izraelske diplomatije Avigdor Liberman, koji je javno rekao da Al Kaida i druge islamističke ekstremne grupe pokušavaju da uspostave baze na Balkanu.

Nastanak vehabizma vezuje se za kraj XVIII veka, kada je na Arabijskom poluostrvu započeta borba protiv turske vlasti, što je u skladu sa verskom suštinom vehabizma, na šta ukazuje i jedan od poznatih stručnjaka za Bliski istok i islamski svet Oliver Potežica u svom naučnom radu „Vehabiti pridošlice na Balkanu”. Simptomatično je da su se u isto vreme vehabiti pod vođstvom porodice Saud i srpski ustanici pod komandom Karađorđa Petrovića borili protiv turske vlasti i njihove dominacije na Arabijskom poluostrvu, odnosno Balkanu. U ovom periodu vehabizam se manifestovao kao oslobodilački pokret koji se borio protiv

turske vlasti. Versko učenje i stavovi Muhameda ibn Abdel Vahaba predstavljali su versko-ideološki i versko-politički državotvorni program dinastije Saud, koja će uspostaviti Kraljevinu Saudijsku Arabiju 1932. godine. Dakle, veza vehabizma i dinastije Saud traje dva i po veka, a njene temelje postavili su verski učenjak i rodonačelnik vehabizma šeih Muhamed ibn Abdel Vahab i rodonačelnik saudijske dinastije Muhamed ibn Saud. Ovaj versko-politički savez potvrđen je 1743. godine brakom sina Muhameda ibn Sauda i ćerke Muhameda ibn Abdel Vahaba, čiji će potomci kasnije postati vladari skoro celog Arabijskog poluostrva. Vehabije ne bi imali širi značaj u islamskom svetu da nisu imali podršku dinastije Saud, ali ni dinastija Saud verovatno ne bi vladala Arabijskim poluostrvom da iza nje nisu stajali vehabiti. Vehabije odbacuju sve što je u suprotnosti sa njihovim shvatanjima i običajima. Oni smatraju da muslimani ne treba da prihvataju zapadnjačke aktivnosti kao što je politika, jer po njihovom shvatanju oni treba da se angažuju na širenju vere i svetoj borbi za veru (džihad). Vehabije se zalažu za islamsko pravo, odnosno šerijat i njegovu striktnu primenu. Vehabizam se kroz svoju istoriju uglavnom širio mačem, mada se danas ovaj islamistički verski pokret širi i putem izgradnji džamija, verskih centara i verskih škola, a sve radi promovisanja vehabističke ideologije i njene prihvaćenosti i rasprostranjenosti, kako u islamskim, tako i u neislamskim zemljama. Saudijska Arabija, zahvaljujući velikim prihodima od nafte, po čitavom svetu finansira islamske centre, brojne verske organizacije i institucije, kao i sredstva informisanja, jer želi da se njena ideologija i uticaj prošire i budu prihvaćeni svuda u islamskom svetu, kao i na celoj planeti. Poznato je da je Saudijska Arabija finansirala vehabije i na Balkanu, posebno u BiH i Kosovu, gde su izgrađeni mnogobrojni verski centri i objekti. Procenjuje se da je ova zemlja, u poslednjih dvadeset pet godina, potrošila oko stotinu milijardi dolara za širenje vehabističkog pokreta u neislamskim zemljama, a najviše za izgradnju džamija, islamskih centara, verskih škola i širenje uticaja u medijima. Dakle, zahvaljujući novcu vehabije šire svoju ideologiju i uticaj.

Vehabizam u Bosni i Hercegovini

Vehabizam i njegovo naglo širenje počelo je devedesetih godina dvadesetog veka sa početkom ratnih sukoba i dolaskom dobrovoljaca iz uglavnom islamskih zemalja u Bosnu i Hercegovinu.

Od islamskih dobrovoljaca koji su na apel tadašnjeg predsednika BiH Alije Izetbegovića došli da pomognu bosanskim muslimanima u ratnim naporima biće formiran i odred „El-Mudžahedin”. Sredstvo pomoću kojeg je realizovan apel Alije Izetbegovića predstavlja „Islamska deklaracija”, pamflet koji je postao program aktivne islamizacije BiH u tom trenutku. „Kao dokumenat, koji se iz sjenke pokušava sprovesti u delo, ova deklaracija postade program vjerske mržnje koji sa pozicija ličnog stava, elegantno pređe na teren političke realizacije. Što joj uostalom i jeste bila namena: da definiše trenutak u kome su muslimanske političke snage dovoljno jake da silom sruše neislamski i uspostave islamski poredak. To je onaj trenutak, u kome muslimani predstavljaju natpolovičnu većinu stanovništva u državnoj zajednici i u kome su (uz obaveznu pomoć Irana, kao personifikacije islamske države i društva) spremni da riječi zamijene silom”¹ Nakon apela za po-

¹ Dževad Galijašević, Era terorizma u BiH, „Filip Višnjić”, Beograd, 2007, str. 42-43.

moć, na teritoriju BiH pristigli su fanatični muslimanski dobrovoljci od kojih je formiran i odred „El mudžahedin”. Ta vojna formacija bila je sastavljena uglavnom od muslimanskih dobrovoljaca mudžahedina, od kojih su mnogi već imali ratno iskustvo stečeno u Avganistanu protiv Rusa. Odred „El-Mudžahedin” imao je, pored vojne, i duhovnu obuku. Mudžahedini su zahtevali od tadašnjeg vojnog vrha Armije BiH da postanu regularna vojna formacija u sastavu bosanske armije, a kao glavni razlozi navođeni su legitimnost njihovog boravka, da imaju ista prava kao i ostali pripadnici bosanske vojske u toku rata i nakon rata, te da bi svaki mudžahedin posle rata mogao neometano da boravi u BiH i da mu se izdaju sva dokumenta i državljanstvo, što će se kasnije ispostaviti i kao jedan od najvećih problema sa kojim će se bosanska vlast suočiti i to zbog međunarodnog pritiska da se taj problem reši. Takođe, mudžahedini su naveli i da je potrebno da budu priznata brigada, kako bi svaki njen pripadnik imao zakonska prava koja sledeju svakom pripadniku Armije BiH i zahtevali da komandir brigade bude jedan od njih. Službenu pripadnost Armiji BiH mudžahedini su tražili kako njihov boravak ne bi bio nezakonit i posle rata proglašen neregularnim. Mudžahedini su u vezi svojih zahteva pregovarali sa generalom Mehmedom Alagićem iz Sedmog korpusa Armije BiH. „Nakon pregovaranja sa Alagićem donesena je odluka koja je uvažavala zahteve mudžahedinske administracije, smatrajući njihovo uloženo obrazloženje prihvatljivim. Nakon toga je održana jedna ceremonija u Medresi koja se nalazila blizu Plave kod Travnika. U toj ceremoniji, mudžahedini i mnogi pripadnici Sedmog korpusa, među kojima su bile i neke od važnih osoba, proslavili su službeni ulazak mudžahedina u Armiju BiH. General Alagić, koji je učestvovao u toj ceremoniji, održao je govor u kojem je javno proglasio mudžahedine 'regularnom i priznatom' lakom brigadom Sedmog korpusa Armije BiH, koja se zvala Odred 'El-Mudžahedin'. Zatim je isti general predao pismenu potvrdu o pripadnosti vođi mudžahedina u tom periodu, a potom je čestitao svim prisutnim mudžahedinima, uz slavlje, zbog kojeg su najsrećniji bili strani mudžahedini. Tako je Al Kaida preko svojih ljudi – mudžahedina imala veliki uspjeh i ostvarila ono što je željela, a to je bio službeni ulazak u Armiju BiH.”² Od tada pa sve do nesporazuma sa generalom Alagićem odred „El-Mudžahedin” bio je stacioniran u Mehurićima kod Travnika, kada su mudžahedini zbog problema sa generalom odlučili da uspostave kontakt sa njegovim kolegom generalom Sakibom Mahmuljinom iz 3. korpusa Armije BiH. Nesporazum između mudžahedina i generala Alagića nastao je onog trenutka kada je general zatražio potpune podatke o svim stranim mudžahedinima koji su pripadali mudžahedinskoj brigadi, kao i da ga obaveste o broju i vrsti naoružanja koje poseduju. Mudžahedini su ovaj zahtev odbili i uspostavili kontakt sa generalom 3. korpusa Sakibom Mahmuljinom. „Nakon pozitivnih razgovora sa Sakibom, mudžahedinska brigada je napustila 7. korpus i uključila se u 3. korpus (?). Sakib Mahmuljin je udovoljio zahtjevu mudžahedina da smjeste svoje jedinice i komandu u Vatrogasni dom, koji se nalazi u Tetovu kod Zenice i koji je u tom periodu bio napušten. U tom domu, mudžahedini su dočekali i svoju demobilizaciju, što znači da su bili zadovoljni svojim uključenjem u 3. korpus, jer ih niko nije ometao u njihovom delovanju i humanitarnim aktivnostima (?), zato što najverovatnije general Mahmuljin nije zahtijevao od njih ono što je ranije njegov kolega zahtijevao...” O uticaju mudžahedina na lokalno muslimansko stanovništvo u toku rata najbolje govori podatak da su, pored vojne obuke, lokalni muslimani koji su se priključili

² Evan Kolman, *Džihad Al Kaide u Evropi – Avgano-bosanska mreža*, Udruženje diplomaca Centra Džordž K. Maršal, Beograd, 2006.

mudžahedinskoj brigadi prolazili i duhovnu obuku. „Dakle, kada je mudžahedinska brigada Odred 'El-Mudžahedin' postala regularna i priznata brigada u Armiji BiH, mnogo se mladih i odraslih građana FBiH koji su pripadali muslimanskoj vjeroispovesti uključilo u tu brigadu. Vojna policija nije ometala njihovo uključenje u pomenutu brigadu, jer su pismene potvrde o pripadnosti koje je Odred 'El-Mudžahedin' izdavao svojim pripadnicima bile punovažne. Poslije rata, na osnovu pomenute potvrde, isti građani FBiH su mogli dobiti od nadležnih institucija knjižice o ratnom stažu u Armiji BiH. Ti građani su morali proći vojnu obuku u kampu Orašac ili kampu Mehurići, da bi bili osposobljeni za borbu, ali u isto vrijeme su morali proći kroz duhovnu obuku (ispiranje mozga), kojom se usađuje u njihovu glavu terorističko mišljenje i neprijateljska osjećanja prema onima koji ne pripadaju islamskoj vjeroispovesti, dajući im do znanja da samo muslimani mogu biti prijatelji, a oni koji to nisu mogu biti samo neprijatelji islama i muslimana širom sveta”³.

Mudžahedini su, kako u ratu, tako i nakon rata, imali značajan uticaj na bosansko stanovništvo i nastavili su da konstantno šire vehabistički pokret na ovom prostoru. I pored nastojanja vehabija da nametnu saudijske običaje lokalnom bosanskom stanovništvu, deo bosanskih muslimana nije im bio naklonjen. Ipak, tadašnja bosanska vlast ih je prihvatila, jer su pored vehabizma i ratnog iskustva stečenog u Avganistanu protiv Rusa, doneli i značajna finansijska sredstva. „Od samog početka mnogi bosanski muslimani, uključujući i deo sveštenstva, bili su duboko podozrivi u pogledu stvarnog plana mudžahedina koji su se pojavili u njihovoj sredini. Nijedan musliman nije bio voljan da odbije pomoć drugih muslimana, posebno kad su ratni naponi Sarajeva bili očigledno neveseli, ali potreba vehabija da osude i unište svaku drugu varijantu islama nije donela naklonost običnih Bošnjaka svetim ratnicima. Posebno uvredljivo bilo je nasilničko nastojanje mudžahedina da nametnu saudijske običaje lokalnom stanovništvu. Jedan imam je objasnio: Imamo vehabije koji žele da u Bosni preslikaju sistem i poredak koji geopolitički nije pogodan ni primamljiv u tom delu sveta”⁴. Imam Senad Agić, možda najrečitiji zastupnik umerenog islama u Bosni, osudio je one „koji bi na silu da nametnu islam”, dodajući da su mnogi mudžahedini „došli samo da propovedaju ovaj svoj islam”. Agićeva osuda bila je oštra: „Vehabije se bore protiv svega onoga što je tokom historije obogatilo islamsku kulturu i islamsku tradiciju”. Nažalost, ove zamerke bile su uzaludne, jer je vlada u Sarajevu zdušno dočekala i podržala članove islamističke internacionale. Štaviše, iza njih je stajao skup dobro finansiranih i organizovanih međunarodnih organizacija koje su najviše ličile na „Alahove nevladine organizacije”. Mnoge organizacije uopšte nisu bile nevladine nego NVO koje je podržavala država. Najznačajnija od njih bila je Međunarodna islamska organizacija za pomoć (IIRO), poznata i kao Igata. Ona je bila finansijski stožer Al Kaide, a njene veze sa pokretom međunarodnog džihadista bile su toliko duboke da se humanitarna organizacija i džihadista mreža ne mogu funkcionalno razdvojiti. IIRO i Muslimansku svetsku ligu (Muslim World League – MML), organizaciju iz koje je IIRO nastala, osnovala je i finansirala saudijska vlada da bi vehabizam širile po svetu dobrotvornim radom i propovedanjem, a pokazalo se i terorizmom. Pored Saudijske Arabije i njenih organizacija IIRO i MML, bosanske muslimane pomagale su i druge islamske zemlje, pre svega Iran i Turska. Iako je uloga i pomoć Saudijske Arabije i Irana bila značajna za bosanske muslimane, ne treba potceniti ni značaj i ulogu Turske, kako u Bosni i Hercegovini, tako i na Balkanu.

³ Isto.

⁴ Isto.

Turska ima dominantan uticaj unutar muslimanskih zajednica na Balkanu, iako je u toku rata u BiH došlo do prodora radikalnog vehabijskog islama. „Iako je deklarativno i propagando-mobilizacijski uvek nastupala u opštem frontu islamske solidarnosti s 'ugroženom braćom na Balkanu', Turska se na sve raspoložive načine trudila da održi primat njihovog najpouzdanijeg saveznika, u čemu je imala puno razumevanje Zapada, a na prvom mestu SAD. Kada je Ankara 1996. godine organizovala međunarodnu konferenciju radi obezbeđivanja finansijskih sredstava za naoružavanje i obuku Armije BiH, jedino Iran nije bio pozvan, iako je tokom rata otvoreno i obilato pomagao bosanskohercegovačkim muslimanima. Skandal i delimični fijasko skupa izazvalo je, međutim, neobjašnjeno odsustvo Saudijske Arabije, od koje se gotovo rutinski očekivalo da bude jedan od najvećih donatora. Po svojoj prilici, dvor u Rijadu nije hteo da odreši kesu, a da Turskoj pripadne slava glavnog dobročinitelja. Na kraju su se jedino Turska i SAD obavezale na utvrđeni obim materijalne pomoći oružanim snagama BiH.” I pored dominantnog uticaja Turske unutar muslimanskih zajednica na Balkanu, veliki je uticaj i vehabizma na ovom prostoru. Vehabije su u ratu i nakon njegovog završetka imale značajan uticaj na bosansko stanovništvo i nastavile širenje svog pokreta, podržavajući islamske ekstremističke i terorističke aktivnosti, što je, i pored dugogodišnjeg ignorisanja zapadnih političara, postalo više nego očigledno, tako da je međunarodna zajednica insistirala da se ovaj problem reši. Osim prisustva vehabija u BiH, primetno je i njihovo prisustvo u Srbiji, Crnoj Gori i Makedoniji.

Mudžahedinske zajednice u Bočinji i Gornjoj Maoči

Nakon rata i demobilizacije, jedan deo mudžahedina koji su dobili bosansko državljanstvo odlučio je da ostane u Bosni, dok je deo mudžahedina koji su se takođe borili u sastavu Armije BiH napustio Bosnu nakon završetka rata „Dakle, kada su pripadnici mudžahedinske brigade odstranjeni iz vojske, tada su napustili svoje sjedište u Vatrogasnom domu Zenica i odselili se sa svojim porodicama u napušteno srpsko selo Bočinja kod Maglaja, gde su organizovali zajednicu. Zajednica Bočinja je bila pod vođstvom istih ljudi koji su vodili pomenutu mudžahedinsku brigadu tokom rata. Takođe su u isto selo uselili i više domaćih mudžahedina sa svojim porodicama, koji su za vrijeme rata bili pripadnici Odreda 'El-Mudžahedin'.⁵ Bosanska vlast je nakon rata bila prinuđena da se pozabavi rešavanjem problema mudžahedina u BiH koji je u početku bio lokalni, a zatim postao i globalni problem. Međunarodna zajednica je izvršila pritisak na BiH da se mudžahedini deportuju i izvrši revizija državljanstava koje su, kao regularni pripadnici Armije BiH, dobili nakon rata. Dakle, vidi se koliko je dogovor vojnog vrha Armije BiH sa mudžahedinima sklopljen u toku rata, po kojem su mudžahedini postali regularna vojna formacija, odnosno laka brigada bosanske armije, bio štetan i poguban za bosansku vlast koju je nakon rata zbog toga kritikovala međunarodna zajednica i primorala je da reši ovaj problem. Deportacija mudžahedina i revizija državljanstva nisu bili jedini problem bosanske vlasti, već se pojavio i problem boravka mudžahedina u Bočinji. Kako je ovaj problem rešavan u BiH, svedoči i bivši načelnik Maglaja Dževad Galijašević u svojoj knjizi „Era terorizma u BiH”, gde navodi da je imao velike probleme da iseli mudžahedine iz sela koje je pre rata bilo naseljeno srpskim življem, a

⁵ Ali Hamad, U mreži zla, međunarodni terorizam i Al Kaida, Banja Luka 2007, Glas Srpske, str. 259.

u koje su mudžahedini ušli kao vojna formacija. I pored svih problema mudžahedini su na kraju iseljeni iz Bočinje, najviše zahvaljujući međunarodnoj podršci i reagovanju međunarodnih vojnih snaga u BiH i naredbi SFOR-a. Među njima je bilo i domaćih, ali i stranih mudžahedina, bivših pripadnika odreda „El Mudžahedin” koji su nakon rata, uglavnom zahvaljujući sklopljenim brakovima sa državljanicama BiH, dobili državljanstvo i ostali da žive u Bosni. Nakon odlaska iz Bočinje jedan deo mudžahedina je otišao u evropske zemlje, dok se deo naselio u drugim oblastima BiH od kojih su neki, inače bivši pripadnici odreda „El Mudžahedin”, formirali zajednicu u Gornjoj Maoči. U ovu zajednicu bio je omogućen pristup samo članovima vehabijske zajednice koji su živeli po šerijatskim zakonima. Od iseljenja iz Bočinje i formiranja vehabijske zajednice u Gornjoj Maoči pripadnici ovog verskog pokreta bili su skoro potpuno neprimetni. Ipak, jedan teroristički napad na američku ambasadu u Sarajevu, koji je Mevlid Jašarević, kao pripadnik vehabijskog pokreta iz Novog Pazara, izveo 28. oktobra 2011. godine i za koga se saznalo da je boravio u vehabijskoj zajednici u Gornjoj Maoči, dovešće ovu zajednicu i njene aktivnosti u centar medijskog i policijskog interesovanja. Istraga koja je usledila odvela je bosansku policiju u vehabijsku zajednicu u Gornju Maoču. Kako su preneli štampani i elektronski mediji, u policijskoj akciji „Svetlost”, uhapšen je vođa vehabijske zajednice Nusret Imamović pod sumnjom da je bio glavni inspirator i koordinater terorističkog napada na američku ambasadu u Sarajevu. Pored njega, u Gornjoj Maoči uhapšeno je još nekoliko osoba za koje se sumnjalo da su povezane sa napadom. Dokazano je da je Novopazarac Mevludin Jašarević pucao iz kalašnjikova na zgradu američke ambasade. To što je napadač bio vehabija iz Novog Pazara, dokazuje povezanost bosanskih vehabija sa srbijanskim vehabijama i njihovu zajedničku borbu, kako u ratu, tako i u miru. Za teroristički napad na američku ambasadu u Sarajevu, Mevludin Jašarević je osuđen na osamnaest godina zatvora, dok su ostali optuženi, usled nedostatka dokaza, oslobođeni. Da su pripadnici vehabijskog pokreta iz Novog Pazara i Gornje Maoče povezani potvrdio je i ministar rada i socijalne politike Republike Srbije Rasim Ljajić koji je javno rekao : „Vehabije u Gornjoj Maoči povezane su i sa vehabijama u Novom Pazaru, i riječ je o istom pokretu koji se pojavio na ovim prostorima poslije rata u BiH” . Danas se sa sigurnošću može reći da su aktivnosti vehabija u toku rata devedesetih godina nastavljene i nakon završetka rata i to u vehabijskim zajednicama u kojima su živeli po šerijatskim zakonima, širili svoju ideologiju i uticaj, izgrađivali verske objekte i verske škole i organizovali ekstremističke i terorističke aktivnosti ne samo u Bosni i Hercegovini već i u drugim balkanskim državama, pre svega u Srbiji, zatim u Makedoniji i Crnoj Gori. ”Bosna je bila samo jedan od frontova u velikodušno finansiranoj svetskoj vehabističkoj kampanji...”⁶

Vehabizam u Srbiji, Crnoj Gori i Makedoniji

Vehabije i njihov verski pokret prisutni su u Bosni i Hercegovini, ali i u Srbiji, Crnoj Gori i Makedoniji. Ove balkanske države, zbog povećanja nezaposlenosti i porasta siromaštva, pogodne su za delovanje dobro finansiranih vehabija, ekstremista i terorista kojima nije teško da privuku sledbenike. O prisustvu vehabija na ovim prostorima svedoče brojni inostrani i domaći vojni analitičari, političari, diplomate i novinari koji ovaj problem uočavaju i pridaju mu veliki

⁶ Džon Šindler, Nesveti teror, Beograd 2009, Službeni glasnik, str. 109.

značaj, jer je od suštinskog značaja za stabilnost Balkana. U Srbiji se vehabije nalaze u Novom Pazaru, Prijepolju, Sjenici i na Kosovu, dok je u Crnoj Gori primećeno njihovo okupljanje u Plavu, Rožajama, Bijelom Polju Beranama, Ulcinju i Tuzima. Prema proceni crnogorske policije, u Crnoj Gori trenutno ima najmanje oko dvesta vehabija. Iako se radi o relativno malom broju, oni bi u Crnoj Gori mogli da naprave ozbiljne probleme, kao što je to bio slučaj u Srbiji. Naime, vehabije su u Srbiji osnovale terorističku grupu koju su uvežbavali na planini Ninaji, na kojoj su i uhapšeni, dok je njihov vođa Ismail Prentić ubijen u sukobu sa srpskom policijom. Nakon ovog događaja određeni politički faktori bliski vehabijama pokušali su da ovu protivterorističku akciju MUP-a Srbije okarakterišu kao podmetačinu srpskih službi bezbednosti. „Iako se u Novom Pazaru mogu čuti tvrdnje da su hapšenje vehabija i sukob sa policijom podmetačina srpskih službi bezbednosti, sama sahrana Ismaila Prentića, poginulog u obračunu sa pripadnicima MUP-a, demantuje ove tvrdnje. Naime, Prentić je sahranjen ne kao običan musliman, već kao šehid, ratnik poginuo u borbi za islam. Prentićevo telo na tabutu bilo je uvijeno u crno platno, što je rezervisano za šehide, a ne u zeleno, kako je uobičajeno. Čak je i telo Jusufa Barčića, nedavno poginulog u saobraćajnoj nesreći, vođe bosanskohercegovačkih vehabija, na sahrani bilo uvijeno u zeleno platno. Kao još jedna tvrdnja da je Prentić sahranjen kao šehid govori i to što na njegovoj sahrani nije služen dženaza namaz, odnosno posmrtna molitva. Kako u časopisu *Novi horizonti* objašnjava dr. Šukri H. Ramić, profesor islamskog prava na Islamskoj pedagoškoj akademiji u Zenici, „šehid koji se ne gasuli (ne pere mu se telo, prim. aut.) niti mu se klanja dženaza je onaj koji je na licu mjesta poginuo u borbi od čafirske (neverničke, prim. aut.) ruke, ili od zadobijene rane od koje se umire, pa makar nakon ranjavanja nešto rekao, pojeo ili popio.”⁷ Sukob vehabija sa srpskom policijom nije bio jedini. U toku rata na Kosovu 1998. godine osnovana je mudžahedinska jedinica „Abu Bekir Sidik” koja se borila na strani OVK. „Narastajuće angažovanje islamskog terorističkog faktora u Albaniji i na Kosovu imalo je direktan uticaj na operativnu strukturu i organizaciju OVK. Tako je prvi teroristički odred koji je sastavljen od mudžahedina formirao Ekrem Avdija, poznat kao Abusuheib, sredinom juna 1998. godine. Prilikom formiranja ovog odreda, koga je on nazvao Abu Bekir Sidik, pomogli su mu, po priznanju koje je dao istražnim organima, Abdulah Duhajnam (danas u zatvoru u Alžiru, identifikovan kao pripadnik Al Kaide i blizak saradnik Ajmana al Zawahirija) i zapovednik odreda El mujahid u Bosni, Abu Maali. U ovoj formaciji, čiji je štab bio u Donjem Prekazu, bilo je 120 mudžahedina iz saudijske Arabije, Egipta, Albanije, Makedonije i Irana. Sama formacija bila je podijeljena na sedam manjih, a jednu od njih je vodio Abu Ismail, bivši pripadnik odreda El Mujahid”⁸ Dakle, nagli prodor vehabizma na Balkan počeo je devedesetih godina sa dolaskom islamskih dobrovoljaca u Bosnu, da bi nakon rata u BiH nastao da se širi i u ostalim balkanskim državama – Srbiji, Crnoj Gori i Makedoniji. Na primeru formiranja odreda mudžahedina „Abu Bekir Sidik”, na Kosovu 1998. godine, može se primetiti povezanost bosanskih vehabija sa albanskom OVK i njihov uticaj na njihovu operativnu strukturu i organizaciju. Isti je slučaj i sa delovanjem vehabija u Makedoniji, gde takođe deluju zajedno sa albanskim terorističkim organizacijama. „U okviru albanskog terorističkog fronta na Balkanu, na prostoru Makedonije takođe deluje i islamski teroristički faktor. Njegov vojni zapovednik je Muhamed Hadafan Gamili a političko krilo vodi šejk Ahmed Ali Sedan. Jedan od glavnih ljudi za transfer mudžahedina i transport oružja iz Albanije u Makedoniju je Seljadin

⁷ <http://www.glas-javnosti.rs/dodaci/vehabije-haraju-srbijom/prentic-sahrnjen-kao-sveti-ratnik>

⁸ Dževad Galijašević, *Era terorizma u BiH*, „Filip Višnjić” Beograd, 2007, str. 88-89.

Džeza, poznat po nadimku Hodža, koji je kao mudžahedin ratovao u Bosni i Čečeniji, a trenutno se nalazi u Skoplju”.⁹ Vehabije iz BiH dobro su organizovane i povezane sa makedonskim, srbijanskim i crnogorskim vehabijama, kao i ekstremističkim i terorističkim islamskim i albanskim organizacijama i neretko su zajedno učestvovali u ratu i izvodili terorističke akcije na Balkanu. Dokaz njihove ideološke povezanosti i saradnje je učešće bosanskih mudžahedina u organizovanju i komandovanju mudžahedinskim odredom „Abu Bekir Sidik” u toku rata 1998. godine na Kosovu, u čijem su se sastavu nalazili i bosanski mudžahedini Abu Maali i Abu Ismailj.

Zaključak

Balkan je oduvek bio prostor na kojem su se susretali i sukobljavali različiti verski, ekonomski i vojno-politički uticaji. I danas se na ovom prostoru sukobljavaju različiti verski, ekonomski i vojno-politički uticaji, pre svega islamskih zemalja – Turske, Saudijske Arabije i Irana. Vehabizam je uticajni islamski verski pokret koji zagovara vraćanje na osnovna i izvorna islamska učenja. Prisutan je na Balkanu i predstavlja ozbiljnu pretnju za njegovu stabilnost. Nagli prodor vehabizma na Balkan počeo je devedesetih godina dvadesetog veka sa početkom ratnih sukoba u Bosni i Hercegovini, kada su na poziv tadašnjeg predsednika BiH Alije Izetbegovića došli islamski dobrovoljci da ga podrže u ratnim naporima. Među islamskim dobrovoljcima mudžahedinima bilo je mnogo pripadnika vehabijskog verskog pokreta, od kojih je jedan deo nakon rata ostao u BiH. Oni su formirali i svoje zajednice u Bočinji i Gornjoj Maoči. Takođe, formirali su verske škole i izgrađivali verske objekte. U tome su imali veliku finansijsku pomoć iz islamskih zemalja, pre svega iz Saudijske Arabije u kojoj je vahabizam državna religija.

Vehabizam je postao pretnja, jer zahvaljujući novcu iz Saudijske Arabije uticaj ovog verskog pokreta raste i omasovljava se, nasuprot tolerantnijim islamskim učenjima, u čemu leži i najveća opasnost, jer pripadnici ovog verskog pokreta smatraju nevernicima sve muslimane koji ih ne podržavaju. Vehabije su uticale na stvaranje terorističke i ekstremističke islamske mreže na ovom prostoru, što predstavlja najveću opasnost za stabilnost balkanskih država – BiH, Srbije, Crne Gore i Makedonije. Procenjuje se da u Bosni i Hercegovini postoji oko tri hiljade vehabija koji su spremni i obučeni za izvođenje terorističkih akcija na Balkanu. Zapadni političari su ignorisali ovaj problem, na štetu svih, pre svega Balkana i Evrope, ali i na štetu SAD. I najmoćnija zemlja na svetu SAD ima problem sa islamskim ekstremistima i teroristima. Osim u Bosni i Hercegovini, na stotine drugih terorista nalazi se u Srbiji, pre svega na Kosovu i Sandžaku, zatim u Crnoj Gori i Makedoniji. Njihov uticaj svakako ne treba zanemariti, jer se radi o teroristima koji već imaju ratno iskustvo stečeno u Avganistanu, Kosovu, Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Čečeniji i koji su jako dobro finansirani, povezani i organizovani. Vehabije su, koristeći lošu ekonomsku situaciju i porast nezaposlenosti, uspele da samo na Kosovu pridobiju oko pedeset hiljada sledbenika. Procenjuje se da vehabija u Crnoj Gori ima najmanje dvesta.

Treba naglasiti da su vehabije na Balkanu dobro organizovane i povezane, što se može ilustrovati sa dva primera. Prvi je izvođenje terorističkog napada na američku ambasadu u

⁹ Dževad Galijašević, Era terorizma u BiH „Filip Višnjić” Beograd, 2007, str. 89.

Sarajevu, što su izveli pripadnici vehabijskog pokreta Mevlida Jašarevića iz Novog Pazara, Nakon ovog terorističkog napada, koji je izveo vehabija iz Srbije, bosanska policija je u vehabijskoj zajednici Gornja Maoča uhapsila vođu ove zajednice Nusreta Imamovića pod sumnjom da je bio glavni inspirator i koordinator terorističkog napada na američku ambasadu u Sarajevu. Pored njega, uhapšeno je još i nekoliko osoba pod sumnjom da su povezani sa ovim terorističkim napadom. Mevlid Jašarević osuđen je na osamnaest godina, dok su ostali, usled nedostatka dokaza, oslobođeni. Iako su vehabije iz Gornje Maoče oslobođeni, ne treba sumnjati u njihovu povezanost sa pripadnicima vehabijskog pokreta u Srbiji, Crnoj Gori i Makedoniji. Drugi primer je saradnja bosanskih vehabija sa albanskom OVK i njihov uticaj na operativnu i organizacionu strukturu OVK. U toku rata na Kosovu, 1998. godine, bivši komandant odreda „El Mudžahedin“, Abu Mali i njegov saborac Abu Ismail iz istog odreda pomogli su Ekremu Avdiju da formira mudžahedinsku jedinicu koju su nazvali Abu Bekir Sidik. U ovoj jedinici bilo je i mudžahedina koji su se borili '92–'95. godine u sastavu Armije BiH.

Može se zaključiti da su vehabije međusobno jako dobro povezane na regionalnom, ali i na globalnom nivou. Na globalnom nivou njihova povezanost i saradnja najbolje se može prikazati na primeru međunarodnih organizacija iz islamskih zemalja, pre svega iz Saudijske Arabije. Kao što je već pomenuto, Saudijska Arabija je finansirala vehabije i izgradnju verskih škola i objekata i centara, kao i terorističke aktivnosti vehabija na Balkanu i to preko svojih organizacija IIRO i MML. Mada spadaju u najpoznatije međunarodne organizacije koje su finansirale vehabije i njihove aktivnosti, one nisu jedine koje su ih finansijski pomagale. Naime, bosanskim muslimanima i vehabijama pomagale su i slične organizacije iz drugih islamskih zemalja, uglavnom u toku rata u BiH. Jer, novac je glavno sredstvo vehabija za širenje ideologije i uticaja, kako u islamskim, tako i u neislamskim zemljama.

Nakon završetka ratova na prostoru SFRJ dolazi do prodora i sve jačeg uticaja islamskih zemalja u gotovo svim oblastima kao što su ekonomija, obrazovanje, politika itd. Među ovim zemljama su Turska, Iran i Saudijska Arabija u kojoj je vehabizam državna religija. Iako su u toku rata u BiH Saudijska Arabija i Iran znatno pomagali bosanske muslimane, ipak Turska ima najveći uticaj unutar muslimanskih zajednica na Balkanu. Ona se na sve načine trudi da održi primat njihovog najpouzdanijeg saveznika, u čemu ima i međunarodnu političku podršku. I pored velikog uticaja Turske na Balkanu, ne treba potceniti ni značaj vehabija i širenje njihovog uticaja na ovom prostoru. Da vehabije predstavljaju najveću opasnost za stabilnost Balkana svesni su i domaći i međunarodni političari i eksperti bezbednosti, što dokazuje i izjava izraelskog šefa diplomatije Avigdora Libermana, da Al Kaida i druge islamističke ekstremne grupe pokušavaju da uspostave baze na Balkanu.

Literatura

- [1] Dževad Galijašević, *Era terorizma u BiH*, Filip Višnjić, Beograd, 2007.
- [2] Evan Kolman, *Džihad Al Kaide u Evropi – Avgano-bosanska mreža*, Udruženje diplomata Centra Džordž K. Maršal, Beograd, 2006.
- [3] Oliver Potežica, *Vehabije između istine i predrasude*, Filip Višnjić, Beograd, 2007.
- [4] Oliver Potežica, *Vahabiti pridošlice na Balkanu*, Politikologija religije, Beograd, jan/2017.
- [5] Džon Šindler, *Nesveti teror*, Službeni Glasnik, Beograd, 2009.
- [6] Darko Tanasković, *Neoosmanizam, povratak Turske na Balkan*, Službeni Glasnik, Beograd, 2010.
- [7] Ali Hamad, *U mreži zla, međunarodni terorizam i Al Kaida*, Glas Srpske – Una Pres, Beograd, 2007.